

УДК 341.3

ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ

Д. В. Якимчук

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, 2 курс,
спеціальності «Право», навчально-науковий інститут права

Науковий-керівник – к.ю.н., доцент О. М. Швець

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті досліджено особливості правового режиму екологічної мережі. Сформувано основні принципи формування та використання екологічної мережі. Проаналізовано та узагальнено нормативно-правову базу функціонування екологічної мережі.

Ключові слова: екологічна мережа, довкілля, сталий розвиток, правовий режим, нормативно-правові акти.

The article examines the features of the legal regime of the ecological network. The main principles of the formation and use of the ecological network are formulated. The regulatory and legal framework for the functioning of the ecological network is analyzed and summarized.

Keywords: ecological network, environment, sustainable development, legal regime, regulatory and legal acts.

Екологічна мережа, як система взаємопов'язаних природних територій, є ключовим елементом для забезпечення сталого розвитку та охорони біологічного різноманіття. Вона включає природні резервати, національні парки, заповідні території та інші природоохоронні об'єкти, що разом формують єдину систему, яка сприяє збереженню екосистем і їхніх послуг. Особливість правового режиму екологічної мережі полягає в комплексності та інтеграції різних правових норм, які регулюють використання та охорону природних ресурсів на визначених територіях. У зв'язку з цим, важливим є аналіз правових механізмів, що забезпечують ефективне функціонування екологічної мережі, а також визначення їх впливу на екологічну та соціально-економічну ситуацію в країні. Вивчення особливостей правового режиму екологічної мережі дозволяє не лише покращити правове забезпечення охорони природи, а й забезпечити інтеграцію природоохоронної діяльності в загальний контекст національної політики та міжнародного співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища.

Метою дослідження є визначення поняття екологічної мережі та визначення особливостей її правового режиму.

Згідно Закону України «Про екологічну мережу України» можна подати наступне визначення «екологічної мережі» – це єдина територіальна система, створена з метою покращення умов для відновлення та формування довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України. Вона має на меті збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць проживання і зростання цінних видів тварин і рослин, генетичного фонду, а також шляхів міграції тварин. Це досягається шляхом об'єднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду з іншими територіями, які мають особливу цінність для охорони навколишнього середовища [1]. Відповідно до національних законів та міжнародних зобов'язань України, ці території підлягають особливій охороні.

Складові елементи екологічної мережі включають різноманітні природні території та об'єкти, що мають особливу цінність для збереження біорізноманіття та екосистем. До них належать території та об'єкти природно-заповідного фонду, які визначаються для охорони природи. Важливу роль у формуванні екологічної мережі відіграють також землі водного фонду, водно-болотні угіддя та водоохоронні зони, які забезпечують стабільність гідрологічних процесів. Землі лісового фонду, а також полезахисні лісові смуги й інші захисні насадження, що не належать до лісового фонду, є критично важливими для підтримки екологічного балансу. Додатково, в складові екомережі входять землі оздоровчого і рекреаційного призначення, що сприяють масовому відпочинку населення і розвитку туризму. Інші природні території, такі як ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, луки, кам'яні розсипи, піски та солончаки, також є частинами екологічної мережі. Особливе значення мають земельні ділянки, де зростають рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, а також території, що є місцями перебування видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України. Частково до екологічної мережі належать також землі сільськогосподарського призначення, які використовуються екстенсивно, як пасовища та луки. Окрему категорію складають радіоактивно забруднені землі, що підлягають особливій охороні як природні регіони з окремим статусом [2].

Згідно зі Статтею 4 Закону України «Про екологічну мережу України» на рисунку представимо основні принципи формування, збереження та використання екомережі.

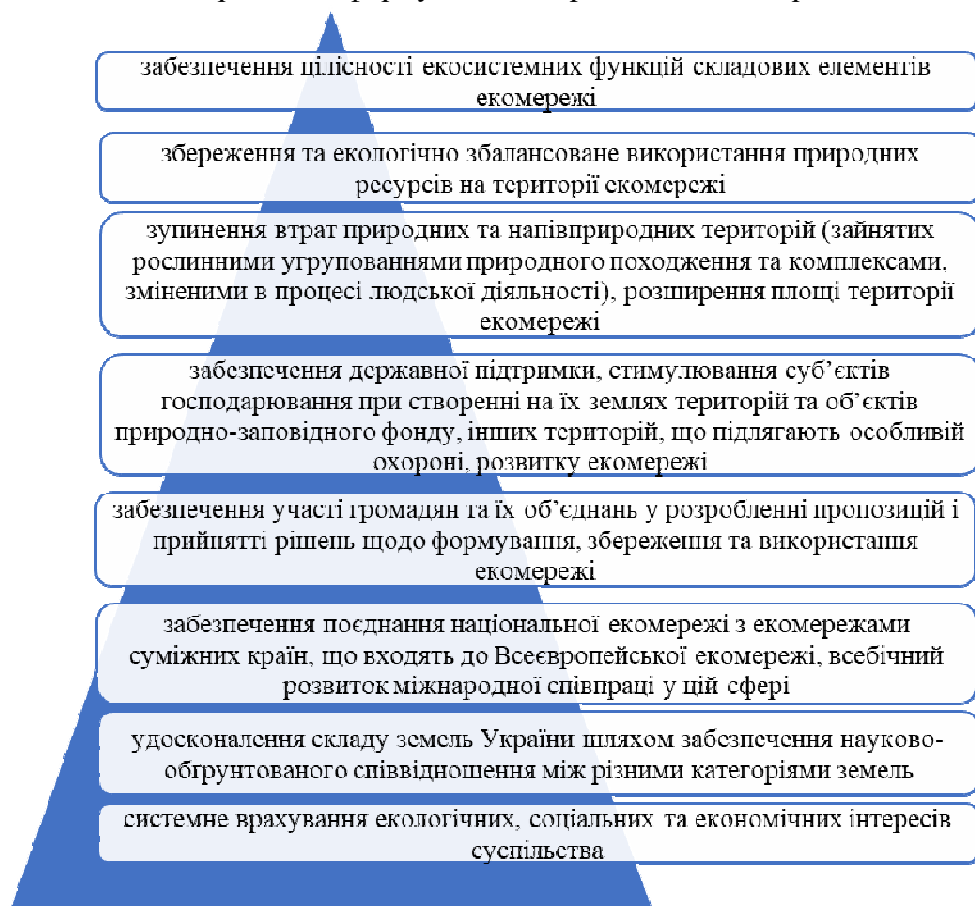


Рисунок. Основні принципи формування, збереження та використання екомережі

Джерело: складено автором на основі [1]

Правовий режим екологічної мережі в Україні має на меті забезпечення сталого збереження біологічного різноманіття та екосистемних послуг. Цей режим полягає в системному застосуванні законодавчих, адміністративних та економічних інструментів для

охорони природних територій і об'єктів, що складають екологічну мережу. Він охоплює широкий спектр правових норм, які визначають особливості використання та охорони земель, водних ресурсів, лісів, природних угідь, а також діяльність, спрямовану на відновлення природних екосистем і збереження рідкісних видів флори та фауни. Згідно з національним законодавством та міжнародними зобов'язаннями, екологічна мережа є важливою частиною стратегії сталого розвитку, яка сприяє не лише охороні природи, а й забезпеченню еколого-економічної безпеки країни. Врахування специфіки правового режиму екологічної мережі дозволяє ефективно застосовувати інструменти управління охороною природи та зберігати природний потенціал для майбутніх поколінь.

Особливості правового режиму екологічної мережі можна визначити з аналізу нормативно-правової бази, яка включає природоохоронне законодавство (таблиця).

Таблиця

Особливості правового режиму екологічної мережі в Україні: нормативно-правовий аналіз

№ з/п	Елемент правового режиму	Опис	Нормативно-правові акти
1.	Правовий статус природних територій	Визначення правового статусу природно-заповідних територій, охорона природи, обмеження господарської діяльності	Закон України «Про природно-заповідний фонд України» № 2456-ХІІ від 16 червня 1992 р.
2.	Охоронні зони	Створення охоронних зон навколо природних територій для збереження екосистем та біорізноманіття	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25 червня 1991 р.
3.	Визначення екологічних коридорів	Встановлення екологічних коридорів для збереження біологічного різноманіття та забезпечення міграції видів	Закон України «Про екологічну мережу України» № 2466-VI від 24 червня 2004 р.
4.	Обмеження діяльності	Обмеження на здійснення певних видів господарської діяльності на територіях екологічної мережі з метою збереження природного середовища	Земельний кодекс України №2768-III від 25 жовтня 2001 р.
5.	Фінансування та моніторинг	Порядок фінансування екологічної мережі, проведення моніторингу стану екосистем та біорізноманіття	Закон України «Про екологічну мережу України» № 2466-VI від 24 червня 2004 р.
6.	Відповідальність за порушення	Визначення відповідальності за порушення правового режиму екологічної мережі, включаючи адміністративні та кримінальні санкції	Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 7 грудня 1984 р., Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 р.
7.	Інтеграція з іншими програмами	Взаємодія екологічної мережі з іншими програмами збереження природних ресурсів, сталого розвитку, боротьби з кліматичними змінами	Укази Президента України та Постанови Кабінету Міністрів України, зокрема Указ Президента України №55/2010 від 11 лютого 2010 р. «Про затвердження Стратегії сталого розвитку України»

Отже, в таблиці представлено особливості правового режиму екологічної мережі в Україні, зокрема правовий статус природних територій, охоронні зони, екологічні коридори, обмеження господарської діяльності, а також фінансування, моніторинг та відповідальність за порушення, що регулюються відповідними нормативно-правовими актами.

Аналіз правового режиму екологічної мережі в Україні дозволяє визначити комплексну систему нормативно-правових актів, спрямованих на збереження та охорону природних ресурсів. Зокрема, основним завданням екологічної мережі є забезпечення збереження біорізноманіття та стабільності екосистем, що досягається через визначення правового статусу природних територій і створення охоронних зон навколо них. Важливу роль у цьому процесі відіграють також екологічні коридори, які забезпечують міграцію видів та їх адаптацію до змін навколишнього середовища.

Згідно з чинним законодавством України, правовий режим екологічної мережі включає в себе численні обмеження на здійснення господарської діяльності на територіях, що входять до складу цієї мережі. Це дозволяє мінімізувати вплив антропогенних факторів на природні ресурси та підтримувати баланс екосистем. Окрім цього, особливе значення має фінансування та моніторинг стану екологічної мережі, що передбачає постійну оцінку ефективності заходів з охорони природи та вжиття необхідних коригувальних дій у разі потреби.

Також важливим аспектом є відповідальність за порушення правового режиму екологічної мережі, що закріплюється через адміністративні та кримінальні санкції, спрямовані на стримування правопорушень у цій сфері. Взаємодія екологічної мережі з іншими програмами збереження природних ресурсів та сталого розвитку сприяє інтеграції екологічних цілей у ширший контекст національної політики. Всі ці аспекти правового режиму екологічної мережі становлять основу для ефективного управління природними ресурсами в Україні та забезпечення сталого розвитку екосистем.

Отже, правовий режим екологічної мережі в Україні є складною і багатогранною системою, що охоплює різні аспекти охорони природи, від визначення правового статусу природних територій до забезпечення відповідальності за порушення, що дає змогу ефективно зберігати природні ресурси для майбутніх поколінь.

Враховуючи сучасний стан в Україні, одним із важливих шляхів покращення правового режиму екологічної мережі є зміцнення системи моніторингу, зокрема шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій для швидкої і точної оцінки змін у природному середовищі. Враховуючи значний вплив антропогенних факторів, включаючи війни та незаконні рубки лісів, необхідно створити додаткові правові механізми, що забезпечують жорсткий контроль за діяльністю на охоронних територіях, а також посилити відповідальність за порушення екологічних норм шляхом посилення санкцій.

Особливу увагу слід приділяти відновленню екологічної мережі після військових дій, адже частина природних територій вже зазнала значних руйнувань. Окрім цього, важливо запровадити ефективну модель фінансування природоохоронних програм, включаючи державні та міжнародні інвестиції, для відновлення пошкоджених екосистем та створення нових природоохоронних зон. Це потребує не лише поліпшення нормативно-правової бази, а й активної участі громадськості та міжнародних організацій. Лише комплексний підхід до збереження екологічної мережі дозволить забезпечити стійкий розвиток природного середовища, що є необхідним для сталого розвитку України в умовах сучасних викликів.

1. Про екологічну мережу України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text> (дата звернення: 15.04.2025). 2. Екологічне право України : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / В. К. Попов, А. П. Гетьман, С. В. Разметаєв та ін. ; за ред. В. К. Попова, А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2007.